

ה"פרט" של שור ושה ועם ה"כלל" של "גניבה" ["אם המצא תמצא בידו הגניבה"] וכבר הכל [דבר המיטלטל וגופו ממון] בכלל, ולמה הוסיף הכתוב פרט של חמור?

אילו היה אומר הכתוב כך, כי אז הייתי אומר: מה הפרט – שור ושה – מפורש שהוא דבר הקדוש בכורה, אף כל שהוא דבר הקדוש בכורה, הרי הגנב חייב עליו כפל, ולא הייתי אומר שעל כל דבר המיטלטל וגופו ממון חייבים עליו כפל, ואילו עכשיו שנאמר בתורה גם "חמור" הרי אני לומד, שאף מי שאינו קדוש בכורה חייבים עליו; כיצד [והלוא אף חמור קדוש בכורה]:

שהרי מה יש לך להביא ולרבות במידת "כלל ופרט וכלל" [אילו לא היה נאמר "חמור" במפורש], הרי רק "חמור" שהוא קדוש בכורה –

והרי כשהוא אומר "חמור" במפורש הרי חמור כבר אמור, ואם כן הא מה אני מקיים "גניבה" כלומר: מה בא עוד הכתוב לרבות על ידי הכלל של "המצא תמצא בידו הגניבה", הרי בהכרח שלרבות כל דבר המיטלטל וגופו ממון [כשור שה וחמור] הוא בא.

ועדיין יש לך לשאול: יאמר שור וחמור

בידו הגניבה" שהוא כלל, ויחזור ויכלול כפי שכלל, (13) ולא יפרט אלא "שור" בלבד, ואנו נדע ממידת "כלל ופרט וכלל", שכל גניבה שהיא כעין הפרט שהוא מיטלטל וגופו ממון, הרי הגנב חייב עליה כפל, ולמה הוצרכה התורה לפרט עוד "חמור ושה"?!?

אילו היה אומר הכתוב כך, כי אז הייתי אומר: מה הפרט – שור – מפורש שהוא קרב לגבי מזבח, אף כל דבר גנוב שהוא קרב לגבי מזבח הרי הגנב חייב עליו כפל, ולא הייתי אומר שעל כל דבר המיטלטל וגופו ממון חייבים עליו כפל, ואילו עכשיו שנאמר בתורה גם "שה" הרי אני לומד, שאף מי שאינו קרב לגבי מזבח חייבים עליו; כיצד [והלוא אף שה קרב לגבי מזבח]:

שהרי מה יש לך להביא ולרבות במידת "כלל ופרט וכלל" [אילו לא היה נאמר "שה" במפורש], הרי רק "שה" והדומים לו שקרבים לגבי מזבח –

והרי כשהוא אומר "שה" במפורש הרי שה כבר אמור, ואם כן מה אני מקיים "גניבה" כלומר: מה בא עוד הכתוב לרבות על ידי הכלל של "המצא תמצא בידו הגניבה", (1) הרי בהכרח שלרבות כל דבר המיטלטל וגופו ממון [כשור ושה] הוא בא. (2)

ועדיין יש לך לשאול: יאמר הכתוב רק את

הכלל השני שהוא המרבה; וראה היטב לשון רש"י כאן בד"ה אף כל קרב, ולקמן סד א ד"ה הא מה אני מקיים גניבה.

2. בקצרה: על ידי שאמר הכתוב "שה" במפורש, בהכרח שמידת "כלל ופרט וכלל" אינה בא לרבות שה ודומים לו, אלא דברים

13. כך הוא הפירוש בברייתא למסקנת הגמרא בהמשך הסוגיא, ושם מתבאר מה הוא הכלל השני שעליו מסתמך התנא לעשותו "כלל ופרט וכלל".

1. כן נראה בפשוטו לפרש לשון "גניבה" האמור כאן, אלא שלכאורה היה לברייתא להביא את

הפרט, ונתרבו כל הדברים, ואפילו אלו שאינם דומים לפרט.

"כלל ופרט וכלל": אי אתה דן אלא בעין הפרט.

אמר מר: "יאמר שור וגניבה והכל בכלל", ומשמע לפי פשוטו, שהנידון הוא שיהיה כתוב את הכלל והפרט האלו בלבד, ומה שאמר התנא: "הכל בכלל" היינו משום שהוא "פרט וכלל" שנעשה כלל מוסיף על הפרט ונתרבה הכל:

ומקשינן עלה: מי כתיב "שור וגניבה" שהוא "פרט וכלל"?! והרי "גניבה ושור" הוא דכתיב, שהרי "אם המצא תמצא בידו הגניבה" נאמר קודם הפרט של שור, וכשהקשה התנא: "יאמר שור וגניבה", כוונתו היתה, שיאמר הכתוב: "גניבה ושור", וכאשר נאמר בתורה —

ואם כן אין זה "פרט וכלל", אלא "כלל ופרט" שאין בכלל אלא מה שבפרט, ואין אומר התנא "והכל בכלל"?! (3)

וכי תימא לפרש: "אילו נאמר שור וגניבה והכל בכלל" קאמר, כלומר: לא כאשר חשבת, ששאלת התנא היא, שיהיה הכתוב כמות שהוא, אלא שיאמר הכתוב רק פרט של "שור", אלא כוונת התנא היא לשאול:

ושה, ו"גניבה" — והכל בכלל?! לקמן מפרשת הגמרא את השאלה הזאת של התנא.

אילו היה אומר הכתוב כך, כי אז הייתי אומר: מה הפרט מפורש שהוא בעלי חיים, אף כל שהוא בעלי חיים, מה יש לך להביא שאר בעלי חיים, כשהוא אומר "חיים" במפורש, הרי שאר בעלי חיים כבר אמורין, ואם כן הא מה אני מקיים "גניבה": לרבות כל דבר, וישוב הברייתא יתבאר בהמשך הגמרא.

א. כאן שבה הגמרא לפרש את הברייתא כולה, שנתבארה לעיל בהנחה, שכוונת התנא בכל דבריו היא, שיהיה כתוב רק שור או רק שור ושה עם כלל לאחריו, ויש כאן מידת "כלל ופרט וכלל", אך לפי פשטות לשון הברייתא משמע שהנידון הוא שיהיה כתוב תחילה כלל "אם המצא תימצא בידו הגניבה", ואחר כך פרט של "שור", או "שור ושה" בלבד, ולפי פשוטה של הברייתא קשה להבינה, כפי שיתבאר.

ב. שלש מידות יש בכלל ופרט:

"כלל ואחר כך פרט": אין בכלל אלא מה שבפרט, ואין מרבים אפילו דבר הדומה לפרט בכל צדדיו.

"פרט ואחר כך כלל": נעשה כלל מוסיף על

ופרט וכלל" של "שה" מרבה יותר מאשר דברים הקרבים לגבי מזבח, וללמד כל שהוא דומה ל"שה" בכך שהוא מיטלטל וגופו ממון חייבים עליו.

3. הקושיא נתבארה על פי רש"י, והאחרונים תמהו [ראה "ספר המפתח"] שמדברי הגמרא אין

אחרים, ואף שאינם דומים לשור ושה שהם קרבים לגבי מזבח.

ואפשר שהגדר הוא, כי בכל מקום שכתוב שני פרטים, הרי דורשים אנו כאילו היו שני "כלל ופרט וכלל" וכמבואר לעיל סג א, ונמצא שאם ה"כלל ופרט וכלל" של "שור" מרבה כל דבר הקרב לגבי מזבח, אם כן בהכרח שה"כלל

למה לא הפכה התורה את הסדר, ותאמר: "שור" תחילה שהוא פרט, ואחר כך "כלל" ותו לא מידי, וזה הוא שאמר התנא: "והכל בכלל"?!?

דוחה הגמרא אפשרות זו:

וכי אטו "אילו נאמר שור וגניבה" קאמר התנא?! והרי אם אכן זו היתה שאלת התנא, הרי שאלה אלימתא היא, ומי מצית אמרת את המשך הברייתא: "אילו כך הייתי אומר מה הפרט מפורש קרב לגבי מזבח אף כל קרב לגבי מזבח"?!?

והרי אילו כך — שיהיה כתוב שור ואחר כך גניבה — יש לנו לומר באופן אחר: הוה שור פרט, וגניבה כלל הכתוב אחר הפרט וזו היא מידת "פרט וכלל" —

וכך הוא דין המידה: "נעשה כלל מוסף על הפרט", ואיתרבו להו כל מילי ואפילו מה שאינו קרב לגבי מזבח, ואין כאן תשובה לשאלה כפי שהסברנוה.⁽⁴⁾

ומקשינן: אלא רצונך לומר דכדכתיב קאמרינן, גניבה ושור, כלומר: וכי מה אתה בא להוכיח, שפירוש הברייתא הוא כפשוטו: "יאמר הכתוב גניבה ואחר כך שור והכל בכלל, אילו כך הייתי אומר מה הפרט מפורש קרב לגבי מזבח" —

והרי אף אם תפרש כפשוטו, תיקשי: ומי

מצית אמרת שאילו היה כתוב גניבה ואחר כך שור "הכל בכלל", או תיקשי לך: ומי מצית אמרת "מה הפרט מפורש דבר הקרב לגבי מזבח" —

והרי הוה ליה גניבה "כלל" ו"שור" פרט, וזו היא מידת "כלל ופרט" —

וכך הוא דין המידה: "כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט", ואם כן שור אין אכן חייבים עליו כפל, ואילו מידי אחרונא לא חייבים עליו כפל.

ואיך התנא מקשה: "יאמר שור וגניבה והכל בכלל" והרי זה אינו?!?

וגם איך התנא אומר: "אילו כך הייתי אומר מה הפרט מפורש דבר הקרב לגבי מזבח", והרי אינו כן, כי לא היו חייבים אלא על שור בלבד, ולא על שאר הקרבים לגבי מזבח?!⁽⁵⁾

אמר תירץ רבא:

תנא א"חייב" קא סמיך ליה [על תיבת "חיים האמורה אחרי הפרט נסמך התנא] שהוא "כלל" נוסף —

ו"כלל ופרט וכלל" קאמר התנא שאי אתה דן אלא כעין הפרט.

כלומר: פירוש הברייתא הוא, שיאמר הכתוב

למהרש"א.

5. נתבאר על פי רש"י; ולשיטתו חוזרת הגמרא בקושייתה האחרונה לקושייתה הראשונה, ובתחילה קיצרה הגמרא בקושיא, ושוב מאריכה הגמרא בכיזור הקושיא, וראה

נראה, שזו היא קושיית הגמרא עכשיו, כי את הקושיא הזאת שואלת הגמרא לאחר מכן, וכפי שיתבאר בהערה בהמשך.

4. ואם תאמר: סוף סוף למה באמת לא הפכה התורה את הסדר, ראה "מהדורא בתרא"

ואכן רבא לא סיים לפרש את פירושו
בברייתא, אלא שהגמרא מפסיקה את דבריו,
ושואלת קושיא אחרת על דבריו, ואחר כך
שבה הגמרא להמשך דברי רבא.

ומקשינן על דברי רבא, שהכלל הראשון הוא
"אם המצא תמצא בידו הגניבה", ואילו
הכלל השני הוא "חיים":

והא לא דמי כללא בתרא לכללא קמא [הרי
אין דומה הכלל הראשון לכלל האחרון]?!
שהרי האחרון אינו כולל אלא בעלי חיים,
ואין זה "כלל ופרט וכלל"!

ומשנינן: **הא — ברייתא זו — תנא דבי
רבי ישמעאל הוא, דבי האי גוונא דריש
כללי ופרטי**, [הסובר: אף כעין זה "כלל
ופרט וכלל" הוא].

וכאן שבה הגמרא לפרש את סוף הברייתא
ששנינו: "יאמר שור חמור שה וגניבה והכל
בכלל, אילו כך הייתי אומר: מה הפרט
מפורש בעלי חיים אף כל בעלי חיים, מה
יש לך להביא שאר בעלי חיים, כשהוא אומר
"חיים" הרי בעלי חיים אמור, הא מה אני
מקיים "גניבה" לרבות כל דבר".

והבי קא קשיא ליה לתנא:

יאמר שור חמור וגניבה וחיים והכל בכלל,
ו"אם המצא תמצא" למה לי?!

ומפרש לה ואזיל לכל הברייתא, ואת סופה:

א. "יאמר שור" [פרט] **וגניבה** [כלל ראשון]

כלל ראשון "גניבה", ולאחריו פרט של
"שור" בלבד או "שור ושה", ועוד יאמר
הכתוב את הכלל השני שלאחר הפרט שהוא
"חיים", ולמה לי שאר פרטים.

ולפירוש זה יישב התנא היטב, שאילו כך
הייתי אומר, הייתי מרבה רק דברים הקרבים
לגבי מזבח, או דבר הקדש בכורה!

ואולם עדיין אין מתיישב המשך הברייתא
ששנינו: "יאמר שור חמור שה וגניבה והכל
בכלל, אילו כך הייתי אומר מה הפרט
מפורש בעלי חיים, אף כל בעלי חיים, מה
יש לך להביא שאר בעלי חיים, כשהוא
אומר "חיים" הרי בעלי חיים אמורים, הא
מה אני מקיים גניבה לרבות כל דבר".

שהרי תיקשי מאי קאמר:

אם כפי שהוא כתוב בפשוטו, ששאלת
התנא היתה: שיהיה כתוב כלל אחד של
"גניבה" בלבד, עם הפרטים "שור חמור שה",
ולמה אמר הכתוב עוד "חיים"; כך הרי אי
אפשר לומר, כי תיקשי: מה הוא זה שאמר
התנא: "והכל בכלל", והרי אין בכלל אלא
מה שבפרט?! ומה הוא זה שאמר התנא:
"מה הפרט מפורש", והרי אין אנו מרבים
כעין הפרט!?

ואם תפרש כפי שפירש רבא את תחילת
הברייתא, שהכוונה היא ל"כלל ופרט וכלל",
והיינו שיהיה כתוב: גניבה בתחילה, ו"חיים"
בסוף, עם הפרטים: "שור חמור שה", כך הרי
ודאי אי אפשר לומר, כי אז אין מקום
לשאלה כלל, כי את מה מבקש התנא שלא
יהיה כתוב.

וחיים [כלל שני]”, והכל בכלל ולמה לי “שה”?

אילו כן הייתי אומר: מה הפרט מפורש, דבר הקרב לגבי מוזבח, אף כל הקרב לגבי מוזבח, ולכן נאמר “שה”, כי הרי מה יש להביא מ”כלל ופרט וכלל”, הרי רק שה ודומיו לבד, וכשהוא אומר “שה” הרי שה כבר אמור, ובהכרח הא מה אני מקיים “גניבה” [כלומר: ה”כלל ופרט וכלל” לשם מה הוא בא]: לרבות כל דבר.

ב. יאמר “גניבה [כלל] ושור ושה [פרטים] וחיים [כלל]” והכל בכלל, ולמה לי “חמור”?

אילו כן הייתי אומר: מה הפרט מפורש דבר הקדוש בכורה, אף כל דבר הקדוש בכורה, ולכן נאמר “חמור”, כי הרי מה יש לך להביא: הרי רק חמור, [וכשהוא אומר חמור] הרי חמור אמור כבר, ואם כן הא מה אני מקיים “גניבה” לרבות כל דבר.

וכאן מפרשת הגמרא את החלק המוקשה שבסוף הברייתא:

ג. יאמר “גניבה [כלל] ושור ושה וחמור [פרטים] וחיים [כלל שני]” והכל בכלל, ו”אם המצא תמצא” למה לי!?

אילו כן הייתי אומר: מה הפרט — שור שה וחמור — מפורש בעלי חיים, אף כל בעלי חיים, ולכן נאמר: “אם המצא תמצא” שהוא בעצמו שני כללים, וכאילו נכתבו כל הפרטים ביניהם, ואל תדרוש את הכלל השני מ”חיים”, אלא “חיים” עצמו פרט הוא, ועל ידי זה נדע לרבות כל דבר, שהרי אם לא לרבות כל דבר אין צורך ב”כלל ופרט וכלל”, כי כבר ידענו זאת מ”חיים”, ובהכרח לרבות כל דבר.

ומקשה תנא דבי חזקיה על תירוקן זה:

והרי אף אם לא היה כתוב “אם המצא תמצא” שהם שני כללים חדשים, אלא הייתי לומד מכלל של “גניבה” ומכלל של “חיים” הייתי יודע לרבות כל דבר, כיצד:

מה יש לך להביא על ידי מידת “כלל ופרט וכלל” הרי רק שאר בעלי חיים, וכשהוא אומר “חיים” הרי כל בעלי חיים כבר אמור, כי הכלל של “חיים” כולל במפורש כל בעלי חיים, ולזה אין צריך מידת “כלל ופרט וכלל”; ובהכרח הא מה אני מקיים “גניבה”, היינו “כלל ופרט וכלל” דגניבה וחיים, לרבות כל דבר —

ואם כן אכתי תיקשי: “אם המצא תמצא” למה לי!?

ובקושיא זו מסתיימת הברייתא של תנא דבי חזקיה.

ומקשה הגמרא על פירושו של רבא:

ב-טו

אי הכי שפיר קשיא ליה לתנא דבי חזקיה: “אם המצא תמצא למה לי”, ומה היא התשובה לקושיא זו, וגם הרי לא מסתבר שהתנא משאיר את הענין בקושיא!?

ומשנינן: זו שאמרנו: אילו היה כתוב כללי גניבה וחיים עם הפרטים, כי אז בהכרח היינו אומרים שה”כלל ופרט וכלל” מרבה כל דבר — זה אינו, ומשום דאית ליה פירכא [יש לפרוך על הלימוד הזה], וכדמפרש ואזיל, ופירכא פשוטה היא, ולא חש התנא לשנותה, וכך יש לך לפרוך:

הטעם שב”כלל ופרט וכלל” אנו דנים כעין